

Σύγχρονα Θέματα: Η δημιουργία, ο χαρακτήρας και η πορεία του περιοδικού στην προδικτατορική περίοδο

του ΕΥΤΥΧΗ ΜΠΙΤΣΑΚΗ

Ένα από τα κύρια όπλα της Αριστεράς, ήτανε πάντα (ή έπρεπε να είναι) οι ιδέες της. Δεν είναι τυχαίο ότι και η ελληνική Αριστερά μεριμνούσε πάντοτε για την ύπαρξη περιοδικών, τόσο στο χώρο της τέχνης, όσο και στο χώρο της επιστήμης (της κουλτούρας γενικότερα). Ας θυμηθούμε την *Αναγέννηση* του Δ. Γληνού, τα *Ελεύθερα Γράμματα*, τον *Ανταίο*, την *Επιθεώρηση Τέχνης* κ.λπ. Ακολουθώντας αυτή την παράδοση και η ΕΔΑ, συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία της *Επιθεώρησης Τέχνης* (1954), στις δύσκολες συνθήκες του μετεμφυλιακού κράτους.

Βρισκόμαστε στις αρχές του 1962. Η Εταιρεία «Επιστήμη-Ανοικοδόμηση» (ΕΠΑΝ) που είχε δημιουργηθεί μετά την απελευθέρωση με πρόεδρο τον παλιό πρύτανη του Πολυτεχνείου Νίκο Κίτσικη και είχε συγκεντρώσει μεγάλο μέρος από τους πιο σημαντικούς επιστήμονες της χώρας μας, είχε διαλυθεί. Το ίδιο και το περιοδικό της ΕΠΑΝ, ο *Ανταίος*, και ο υπεύθυνος του περιοδικού, ο οικονομολόγος Δημήτρης Μπάτσης, είχε εκτελεστεί (). Στο χώρο της τέχνης και ευρύτερα του πολιτισμού υπήρχε ήδη η *Επιθεώρηση Τέχνης*. Ορισμένες απόπειρες της ηγεσίας της ΕΔΑ να δημιουργηθεί και ένα περιοδικό που θα κάλυπτε και τον χώρο των επιστημών, δεν είχαν καρποφορήσει.

Την άνοιξη του 1962, ο Άγγελος Διαμαντόπουλος, παλιός συγκρατούμενος και φίλος, υπεύθυνος τότε της κεντρικής διαφώτισης της ΕΔΑ, μου πρότεινε να αναλάβω την ευθύνη για τη δημιουργία ενός «επιστημονικού» περιοδικού. Προφανώς δέχτηκα. Κάναμε πολλές συζητήσεις στο σπίτι του, στην οδό Σκουφά, για τον χαρακτήρα, τους συνεργάτες και τον τίτλο του περιοδικού.

Από την αρχή φάνηκε η διαφορετική αντίληψη για το κυοφορούμενο περιοδικό. Η Εκτελεστική Επιτροπή της ΕΔΑ και ο Άγγελος Διαμαντόπουλος είχαν προσανατολισθεί προς ένα περιοδικό που θα ήταν, κατά κάποιον τρόπο, η συνέχεια του *Ανταίου*. Όμως: Στόχος του *Ανταίου* ήταν τα προβλήματα της «ανοικοδόμησης», στόχος κατ' αρχήν ορθός, για μια χώρα κατεστραμμένη από την κατοχή και με μια ισχυρή (παρά την ήττα της), Αριστερά, προσανατολισμένη προς τη «λαϊκο-δημοκρατική» εξουσία και τον σοσιαλισμό. Αυτό όμως που ήταν σωστό κατά την απελευθέρωση, δεν ήταν το ίδιο σωστό το 1962. Η καπιταλιστική ανάπτυξη είχε προχωρήσει, η εξουσία της αστικής τάξης ήταν παγιωμένη και το πρόβλημα, από την πλευρά της Αριστεράς, δεν θα έπρεπε πλέον να είναι η «ανοικοδόμηση», αλλά οι δυνατότητες και οι προοπτικές του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, ή έστω, οι προοπτικές ενός άλλου τύπου ανάπτυξης (:) σύμφωνου με το πρόγραμμα της ΕΔΑ. Σ' αυτή την προοπτική έπρεπε να εντάσσονται και τα οικονομικά, αναπτυξιακά, κ.λπ. προβλήματα. Αυτή την προοπτική έπρεπε να υπηρετεί, όσο επέτρεπαν οι τότε συνθήκες, και το περιοδικό.

Προσωπικά, υποστήριξα ότι έπρεπε να δημιουργήσουμε ένα περιοδικό περισσότερο θεωρητικό, όπως π.χ. η γαλλική *La Pensée*, το οποίο, χωρίς να αγνοεί τα προβλήματα της οικονομίας, κ.λπ. θα έβαλλε στο πεδίο των ενδιαφερόντων του κυρίως τα προβλήματα της φιλοσοφίας, της επιστημολογίας, γενικότερα της κουλτούρας. Η άποψή μου δεν έγινε δεκτή. (Εδώ μια παρένθεση: Πάντα ήθελα να δημιουργήσουμε ένα περιοδικό με τίτλο *Διαλεκτική*. Δεν έγινε τότε. Μετά από την επιστροφή μου από το Παρίσι, το 1976, πρότεινα στην καθοδήγηση του ΚΚΕ να αναλάβω την πρωτοβουλία για ένα τέτοιο περιοδικό. Η πρότασή μου απορρίφθηκε, δια τον φόβον των Ιουδαίων: θα εισήγαγα καινά δαιμόνια και μικρόβια στον ιδεολογικά ασηπτικό χώρο του ΚΚΕ. Την άνοιξη του 1990, μια ομάδα «διανοουμένων» που είχαμε αποχωρήσει από το ΚΚΕ, δημιουργήσαμε, επιτέλους, την *Διαλεκτική*. Αλλά ο Νίκος Κοτζιάς που μέσω άλλων μελών μιας ομάδας ήλεγχε κατά κάποιο τρόπο το περιοδικό, προσπαθούσε να το στρέψει κυρίως προς την πολιτική, ώστε να εξυπηρετήσει τις φιλοδοξίες του. Όσοι επιμέναμε στον αρχικό χαρακτήρα της *Διαλεκτικής*, αποχωρήσαμε. Σε λίγον καιρό (6ο τεύχος) η *Διαλεκτική* πέρασε στο βασίλειο των Νεκρών. Εδώ τελειώνει η παρένθεση και οι προσπάθειες για μια *Διαλεκτική*).

Διαφωνία λοιπόν, καταρχήν. Αλλά το πρωτεύον ήταν να βγει το περιοδικό. Εν τέλει, με αμοιβαίες υποχωρήσεις, συμφωνήσαμε και εγώ –ανάγκα και θεοί πείθονται– εγκατέλειψα το όραμα της *Διαλεκτικής* και δέχτηκα το ιδεολογικά ουδέτερο, *Σύγχρονα Θέματα*.

Πρώτα λοιπόν οι άνθρωποι, για να συγκροτηθεί Συντακτική Επιτροπή. Η βοήθεια της ΕΔΑ και προσωπικά του Διαμαντόπουλου ήταν ουσιαστική. Από τους πρώτες που συνέβαλαν στην επεξεργασία της φυσιογνωμίας του περιοδικού, ήταν και ο δικηγόρος Λευτέρης Φιλιππάτος, στέλεχος της ΕΔΑ. Στην αρχική συντακτική ομάδα, εκτός από τον Φιλιππάτο και μένα, μετείχαν ο Μάρκος Γκιάλας, ιστορικός και λόγιος, ο Στέλιος Μπαμπάς, ο Νίκος Ψυρούκης και ο Παν. Λαλιώτης. Αργότερα ήλθε ο πολιτικός μηχανικός Γιάννης Τομπρογιάννης, και μέσω αυτού, οι επίσης μηχανικοί Σταμάτης Χρυσολούρης και Χρίστος Θεióπουλος. Από την ΕΔΑ στάλθηκαν στην πορεία ο Βασίλης Κωνσταντινίδης, ο Νίκος Γουργιώτης και ο δικηγόρος Δημήτρης Τραχανής.

Υπήρχαν, λοιπόν, από το καλοκαίρι του 1962 οι ιδέες και τα πρώτα μέλη της συντακτικής ομάδας. Τότε όμως, για την έκδοση περιοδικού χρειαζόταν άδεια και τα κριτήρια του Υπουργείου ήταν προφανώς πολιτικά. Άδεια συνεπώς δεν μας έδωσαν. Η λύση δόθηκε με τη μέθοδο του *by pass*: Ο Μάρκος Γκιάλας ήταν τότε εκδότης του περιοδικού *Αιτωλικά Γράμματα*. Το τέχνασμα ήταν απλό: Ο Γκιάλας άλλαξε τον τίτλο σε *Σύγχρονα Θέματα*. Φυσιολογικά ήταν και ο πρώτος υπεύθυνος συντάκτης του περιοδικού.

Υπήρχε λοιπόν η Ομάδα, είχαμε και τον τίτλο. Αλλά εκείνη την εποχή χρειαζόταν και ένας ιδιοκτήτης με οικονομική επιφάνεια, ώστε να δικαιολογείται στα άγρυπνα μάτια της Ασφάλειας η έκδοση αριστερού περιοδικού και να μη σταλθούμε για παραθερισμό στον Αη-Στράτη, «προνομιούχο» τότε τόπο εξορίας. Την κατάσταση έσωσε ο συνάδελφος χημικός Κώστας Μανωλκίδης, φίλος από την Ένωση Ελλήνων Χημικών και από την ΕΔΑ. Ως ιδιοκτήτης του *Ηράκλειτου* και επιστήμονας, μπορούσε να δικαιολογήσει την απόφασή του. Έτσι ο Κώστας Μανωλκίδης υπήρξε ο πρώτος «ιδιοκτήτης» των *Συγχρόνων Θεμάτων* και δραστήριο μέλος της συντακτικής ομάδας.

Είχαμε λοιπόν και τίτλο και «ιδιοκτήτη». Γραφεία; Λεφτά δεν είχαμε. Πρόθυμα τότε μας στέγασε (δωρεάν) για μια περίοδο ο πολιτικός μηχανικός Πλάτων Εμμανουηλίδης, στην Σόλωνος 128. Αργότερα ο Χρίστος Θεióπουλος μας παραχώρησε (επίσης δωρεάν) έναν ευρύχωρο χώρο στη Διδότου 34 και ανέλαβε και την επίπλωσή του. Έτσι, με τη βοήθεια φίλων, με τη βοήθεια της ΕΔΑ, και προσωπικά του Στέλιου Μαυρομάτη, υπεύθυνου του τομέα επιστημόνων και του Άγγελου Διαμαντόπουλου, ξεκίνησαν τα *Σύγχρονα Θέματα*. Το πρώτο τεύχος κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1962. Τον λογότυπο και το εξώφυλλο είχε φιλοτεχνήσει (δωρεάν και αυτό) ο Τάσος Χατζής.

Ως συντακτική ομάδα προσπαθήσαμε, συστηματικά και επίμονα, να συγκεντρώσουμε γύρω από το περιοδικό τους επιστήμονες και τους διανοούμενους της Αριστεράς, αλλά και ευρύτερα προοδευτικούς διανοούμενους. Με ένα σημερινό ξεφύλλισμα των τευχών του περιοδικού, διαπιστώνει κανείς ότι από τις στήλες του μελετήθηκαν προβλήματα ορυκτού πλούτου, το ενεργειακό, προβλήματα γεωργίας, προβλήματα ιστορίας, διπλωματικής ιστορίας, παιδείας κ.λπ. αλλά και καθαυτό θεωρητικά-επιστημολογικά προβλήματα μικροφυσικής, ψυχολογίας, προβλήματα δικαίου, αρχαιολογίας κ.λπ., κ.λπ.

Το περιοδικό βελτιωνόταν με τον χρόνο, χάρις στη συλλογική δουλειά και τις φιλικές σχέσεις της συντακτικής επιτροπής. Μετά από ένα χρόνο ο Κώστας Μανωλκίδης μας ζήτησε να παραιτηθεί από ιδιοκτήτης του περιοδικού. Την «ιδιοκτησία» από το φθινόπωρο του 1963 (τεύχος 7) ανέλαβε ο Σταμάτης Χρυσολούρης, μηχανολόγος μηχανικός, αλλά και βιομήχανος. (Η δεύτερη ιδιότητα προστάτευε και αυτόν και το περιοδικό από το άγρυπνο μάτι της Ασφάλειας).

Το περιοδικό είχε ήδη ένα χρόνο ζωής. Είχαμε εισπράξει 1.050 συνδρομές. Συνολικά το περιοδικό είχε ήδη 2.800 παραλήπτες. Ποιοτικά και από κυκλοφορία η προοπτική ήταν αισιόδοξη. Βρισκόμαστε προς το τέλος του 1963. Ήταν η εποχή της ανόδου των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, της ανόδου του κινήματος των αδεσμεύτων, και της αυταπάτης για τη δυνατότητά του «μη καπιταλιστικού δρόμου ανάπτυξης των νέων, απελευθερωμένων χωρών. Ορισμένα μέλη της συντακτικής ομάδας δεν έκρυβαν τη συμπάθειά τους στις «νέες χώρες». Αργότερα άλλωστε θα μετείχαν στη δημιουργία της κίνησης των «φίλων των Νέων χωρών».

Ως εδώ, τίποτα παράξενο. Βέβαια, τα μέλη της συντακτικής ομάδας που προφανώς ήθελαν τη διεύρυνση του περιοδικού και προς την κατεύθυνση των προβλημάτων των «νέων χωρών», δεν με έκαναν κοινωνό των απόψεών τους. Φαίνεται, ως υπεύθυνο του περιοδικού, με θεωρούσαν εκπρόσωπο (αν όχι όργανο) των απόψεων της ηγεσίας της ΕΔΑ. Εγώ δεν ήξερα τους προβληματισμούς τους, αλλά και αυτοί δεν ήξεραν τις διαφορές και τις συγκρούσεις μου με την «καθοδήγηση», σχετικά με τον χαρακτήρα του περιοδικού, αλλά και με τον «διοικητικό» τρόπο της καθοδήγησης. Όμως, παρά τις γνωστές ή και τις «υπόγειες» διαφορές, η συλλογικότητα της δουλειάς της συντακτικής ομάδας ήταν άψογη και είναι αποτυπωμένη στην ύλη του περιοδικού, όχι μόνο στα άρθρα-μελέτες, αλλά και στον πλούτο των σχολίων, των κειμένων επικαιρότητας, των στατιστικών στοιχείων, των βιβλιοκρισιών κ.λπ.

Και τότε, ως «κεραυνός εν αιθρία», ο Γιάννης Τομπρογιάννης με πληροφόρησε ότι ορισμένα μέλη της συντακτικής ομάδας εκινούντο προς μια κατεύθυνση διαφορετική από του περιοδικού. Στη συνέχεια, ο Άγγελος Διαμαντόπουλος, κατά τις αρχές του φθινοπώρου του 1963 (δεν θυμάμαι ημερομηνία) μου είπε «ότι ορισμένα μέλη της συντακτικής ομάδας (Ψυρούκης, Φιλιππάτος, Μπαμπάς, Γκιόλιας) ζητούν την απομάκρυνσή μου από υπεύθυνο του περιοδικού, αλλιώς θα παραιτηθούν από τη συντακτική επιτροπή. Προφανώς έπεσα από τα σύννεφα. Όλο αυτό τον καιρό, ο Γκιόλιας και εγώ, πέρα από τη συλλογική δουλειά του προγραμματισμού, κ.λπ., βγάζαμε όλη τη «χειρονακτική»: διορθώσεις, σελιδοποίηση, τυπογραφείο, συνδρομητές, κυκλοφορία, κ.λπ. Ως προς αυτό οι «διαφωνούντες» δεν θα είχαν να πουν τίποτα. Ως προς τα πολιτικά-ιδεολογικά; Διαφορές είχαμε, αλλά ποτέ δεν υπήρξε σύγκρουση. Το «αίτημά» τους, μου φαινόταν ακατανόητο.

Τί έπρεπε να γίνει; Ο Άγγελος μου πρότεινε να παραιτηθώ για να μην υπάρξει διάσπαση. Δέχτηκα, μπροστά στον κίνδυνο της διάσπασης, να μείνω μέλος της συντακτικής ομάδας. Άλλωστε από το περιοδικό δεν είχα καμιά οικονομική «απολαβή». Και με τη σχετική αποδέσμευσή μου είχα πια αρκετό ελεύθερο χρόνο. Τότε έγραψα και το πρώτο μου βιβλίο (1964) που κυκλοφόρησε το 1965 με τίτλο *Φυσική και Φιλοσοφία* και ψευδώνυμο Κώστας Πολίτης (Γιατί ψευδώνυμο; Εργαζόμουν τότε στη μεγάλη φαρμακευτική εταιρεία Abbott Laboratories και προφανώς, οι Αμερικανοί δεν θα ήταν ενθουσιασμένοι μ' αυτού του είδους τις δραστηριότητές μου).

Σύμφωνα λοιπόν με τον εκπρόσωπο της καθοδήγησης, οι φίλοι στους οποίους αναφέρθηκα είχαν ζητήσει την απομάκρυνσή μου από υπεύθυνο του περιοδικού. Προφανώς το «γεγονός» αυτό με λύπησε, για δύο λόγους: Πρώτο, οι εν λόγω φίλοι δεν με είχαν κάνει κοινωνό των απόψεων και των διαφωνιών τους. Και δεύτερο, αν νόμιζαν ότι δεν ήμουν ο κατάλληλος για υπεύθυνος του περιοδικού, γιατί δεν έθεσαν το θέμα στη συντακτική ομάδα, αλλά στην καθοδήγηση της ΕΔΑ, εν αγνοία μου; Ήταν όμως έτσι τα πράγματα;

Όταν μου ζητήθηκε να γράψω το σημερινό σημείωμα, συζήτησα με τους παλαιούς (και σημερινούς) φίλους, τον Μάρκο Γκιόλια, τον Στέλιο Μπαμπά και τον Λευτέρη Φιλιππάτο τα του περιοδικού, για να μην υπάρξουν παραλήψεις ή λανθασμένες απόψεις. Προφανώς συζήτησα μαζί τους και το θέμα της «πρότασής τους» να ορισθεί άλλος υπεύθυνος του περιοδικού. Και οι τρεις ήταν κατηγορηματικοί. Συζήτησαν με τον Διαμαντόπουλο τις πολιτικές διαφωνίες τους, το ιδεολογικό άνοιγμα του περιοδικού και ειδικά προς τα προβλήματα των «Νέων Χωρών». Διατύπωσαν επίσης την αντίθεσή τους στην άμεση, διοικητική παρέμβαση της καθοδήγησης της ΕΔΑ στη ζωή του περιοδικού. Δεν έθεσαν όμως ποτέ θέμα απομάκρυνσής μου.

Περί τίνος επρόκειτο λοιπόν; Ο Άγγελος Διαμαντόπουλος δεν βρίσκεται πια ανάμεσά μας για να δώσει την απάντηση. Δηλαδή τί σκοπιμότητες εξυπηρετούσε η απομάκρυνσή μου από υπεύθυνο του περιοδικού και γιατί μετέθεσαν αλλού την ευθύνη. Το θέμα παραμένει ανοικτό. Και αν το αναφέρω, δεν είναι επειδή με αφορά προσωπικά, αλλά αποτελεί συγκεκριμένο παράδειγμα των διοικητικών-«σταλινικών» μεθόδων που επιβίωναν στην ΕΔΑ. Ήδη το 1961, σε μια σύσκεψη του ιδεολογικού επιτελείου της ΕΔΑ, είχα διατυπώσει την άποψη ότι η ΕΔΑ τείνει να μετατραπεί σε εκφυλισμένο «σταλινικό» κόμμα: ατροφία της εσωκομματικής δημοκρατίας, οππαρτουριστικές αυταπάτες της προς την Ένωση Κέντρου και γενικότερα τον «ταξικό» εχθρό: Ως προς τα *Σύγχρονα Θέματα*: Σε μακρά επιστολή μου προς την Εκτελεστική Επιτροπή της ΕΔΑ (1964) για τα προβλήματα του περιοδικού, έγραφα μεταξύ άλλων: «Να σταματήσουν οι μηχανικές, διοικητικές άλλες παρεμβάσεις της καθοδήγησης. Η καθοδήγηση να καθοδηγεί. Να μη διοικεί. Η παντογνωσία και το διοικητικό πνεύμα ανήκουν στη μακαρία τη λήξει εποχή του σταλινισμού. Δεν βλέπεις να σβύσουν και στη δική μας περιοχή». Φυσικά, απάντηση δεν πήρα.

Και τώρα, ας επιστρέψουμε στο περιοδικό. Έμεινα μέλος της συντακτικής ομάδας και βοήθησα όσο μπορούσα στην ανάπτυξη του περιοδικού. Αλλά εδώ πρέπει να επισημάνω δυο δικά μου λάθη: Πρώτο: Έπρεπε να συζητώ τότε με τα μέλη της συντακτικής ομάδας τις απόψεις και τις αντιρρήσεις μου για τον χαρακτήρα του περιοδικού, για τις παρεμβάσεις και γενικά το ρόλο της καθοδήγησης. Φαίνεται όμως ότι και εγώ δεν ήμουν αλώβητος από το πνεύμα των «μυστικών» και των «στεγανών». Δεύτερο: Έπρεπε να συζητήσω με τους φίλους που υποτίθεται είχαν ζητήσει την απομάκρυνσή μου, τους λόγους για τους οποίους υποτίθεται ότι είχαν κάνει αυτή την πρόταση. Γιατί δεν το έκανα; Επειδή είχα πάρει κατά γράμμα όσα μου ειπώθηκαν από την καθοδήγηση, και δεν ήθελα να οξύνω περισσότερο την κατάσταση. Λάθος. Σήμερα θα ξαίραμε τί ακριβώς έχει συμβεί.

Η καθοδήγηση είχε τότε την λαμπρή ιδέα να διορίσει «αρχισυντάκτη». Πρότεινε μάλιστα τον Γιάννη Τομπρογιάννη, σοβαρό μελετητή των προβλημάτων του χώρου του. Προσωπικά αντιτάχθηκα στον διορισμό για δυο λόγους: 1) Δεν χρειαζόμασταν τίτλους. Ωραία είχαμε δουλέψει χωρίς αρχισυντάκτες

και διευθυντές. 2) Ο Τομπρογιάννης, γνωστός τεχνικός μελετητής και διανοούμενος, δεν ήταν κατάλληλος για τη δουλειά που τον προόριζαν. Άλλες ήταν οι πραγματικές και χρήσιμες ικανότητές του.

Από το τεύχος 7 (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1963) αρχισυντάκτης ήταν λοιπόν ο Γιάννης Τομπρογιάννης. Δυστυχώς οι προβλέψεις μου επαληθεύτηκαν. Το περιοδικό δεν κυκλοφορούσε πλέον τακτικά. Δυο φορές βγήκε «διπλό» ανά τρίμηνο. Η ύλη γινόταν πιο φτωχή. Αντίστοιχη ήταν και η πτώση της κυκλοφορίας: Το πρώτο χρόνο είχαμε εισπράξει 1.050 συνδρομές. Τον δεύτερο 480. Πώς αντιμετώπισε όμως την κρίση η κεντρική διαφώτιση και η Εκτελεστική Επιτροπή; Ουδέποτε μας είχε γίνει κάποια δημιουργική κριτική. Μια και μόνη ήταν από το ΚΚΕ (από το εξωτερικό). Και τώρα πρότειναν, είτε να βγάζουμε κάθε τρεις μήνες ένα τομίδιο, κάτι που προεξοφλούσε αποτυχία και ποιοτική και κυκλοφοριακή, είτε να κλείσει (εύκολη λύση).

Αντιτάχθηκα σ' αυτές τις απόψεις. Το περιοδικό δεν κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο-Νοέμβριο του 1964. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, ο Διαμαντόπουλος, μου πρότεινε να αναλάβω πάλι υπεύθυνος. Δέχθηκα πάλι, βάζοντας στην άκρη τις αντιρρήσεις μου, για τις μεθόδους της καθοδήγησης. Το περιοδικό ξανακυκλοφόρησε κανονικά (τεύχος 13, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1965). Παρέμεινα «αρχισυντάκτης» μέχρι τον Αύγουστο του 1965 (τεύχος 16). Τον Οκτώβριο θα έφευγα για το Παρίσι. Με πρόστασή μου, «αρχισυντάκτης» ανέλαβε τότε ο δικηγόρος και διανοούμενος Άγγελος Φουστούκος. Η ζωή του περιοδικού συνεχίστηκε κανονικά μέχρι τον Απρίλιο του 1967.

Τα *Σύγχρονα Θέματα* επανεκδόθηκαν μετά την «μεταπολίτευση», με ιδιοκτήτη τον δεύτερο ιδιοκτήτη της πρώτης περιόδου Σταμάτη Χρυσολούρη. Στο περιοδικό κακώς αναγράφεται «ιδρυτής». Αν θέλουμε, οπωσδήποτε, «σώνει και καλά», *ιδρυτή* για ένα περιοδικό, *προϊόν συλλογικής προσπάθειας*, τότε ιδρυτής ήταν ο αείμνηστος πλέον, Κώστας Μανωλκίδης. Ή, αν θέλετε, ο Μάρκος Γκιόλιας.

Και μια σημείωση. Μετά τον Μάρκο Γκιόλια, τη διαχείριση του περιοδικού είχε αναλάβει ο παλιός αγωνιστής Βαγγέλης Γεωργιακάκης, που είχε υποστεί διωγμούς και επί Μεταξά και μετά. Το πρωί της δικτατορίας, ο Βαγγέλης, ξεφτέρι στο «συνωμοτισμό», πήγε στα γραφεία του περιοδικού (στην οδό Δημοκρίτου) και κατέστρεψε τα ονόματα των συνδρομητών και ότι άλλο στοιχείο μπορούσε να ενοχοποιήσει συνεργάτες, κ.λπ. του περιοδικού.

Πέρασαν από τότε 40 χρόνια. Μετά από τόση χρονική απόσταση, μπορεί κανείς να κάνει μια «αντικειμενική» (;) αποτίμηση. Τα *Σύγχρονα Θέματα* κινήθηκαν, γενικά, στο πλαίσιο της πολιτικής της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς. Λίγα χρόνια μετά το τέλος του εμφυλίου, και μέσα στο γενικότερο κλίμα του λεγόμενου ψυχρού πολέμου, τα εμβληματικά συνθήματα της ΕΔΑ: *Ειρήνη, Δημοκρατία, Ανεξαρτησία*, ήτανε γενικά σωστά. Ούτε οι καιροί, ούτε η σύνθεση του κόμματος (συνασπισμός κομμάτων, κινήσεων, προσωπικοτήτων), επέτρεπαν να τεθεί θέμα σοσιαλισμού. Όμως η ΕΔΑ ήταν ένα αριστερό κόμμα, με ότι σήμαινε τότε η λέξη. Αντίστοιχα, τα *Σύγχρονα Θέματα* ήταν ένα αριστερό περιοδικό. Τα προβλήματα αντιμετωπίζονταν στις στήλες του από αριστερή, μαρξιστική, ορθολογική σκοπιά. Και η καθαυτό μαρξιστική φιλοσοφία και γενικότερα η μαρξιστική σκέψη ήταν παρούσα, όπως και προσεγγίσεις, γενικά «προοδευτικές», κυρίως σε θέματα οικονομίας, ανάπτυξης, πλουτοπαραγωγικών πόρων κ.λπ. Στο περιοδικό αναπόφευκτα εκφράζονταν οι γενικότερες αντιφάσεις της ΕΔΑ. Αλλά παρά την αποφασιστική βοήθειά της στο περιοδικό, οι «διοικητικού τύπου» παρεμβάσεις συχνά δημιούργησαν εντάσεις και αντιθέσεις.

Γυρνάμε σαράντα χρόνια πίσω. Ο Διαμαντόπουλος, ο Εμμανουηλίδης, ο Μανωλκίδης, ο Ψυρούκης, ο Τομπρογιάννης, ο Χρυσολούρης, πέρασαν στο βασίλειο των νεκρών. Έχουμε εισέλθει σε μια νέα ιστορική περίοδο. Αλλά από τον καιρό και τους αγώνες της νεότητάς μας, όλα δεν χάθηκαν. Δεν ξεκινάμε και δεν συνεχίζουμε από το μηδέν. Η έλλογη πίστη για έναν κόσμο δικαιοσύνης και ελευθερίας, πίστη που εμψύχωνε και τα *Σύγχρονα Θέματα*, η αλληλεγγύη και η συντροφικότητα, οι πράξεις και οι ιδέες, υπάρχουν ως ζωποιός πρώτη ύλη για μια αριστερά η οποία, ξεπερνώντας τις σημερινές αγκυλώσεις και τους κατακερματισμούς, θα γίνει –ελπίζουμε– κάποτε, ηγεμονική δύναμη της κοινωνίας μας.

Ιούνιος 2005